

דיני יולדת בשבת

דיני עשיית המלאכות בשינוי לחולה שיש בו סכנה ויולדת
סי' שכח' סי"ב, סי' שלי ס"א

יש בסעיף זה ב' דינים עיקריים, א' בדין שיש לעשות את הדברים בשינוי, והדין של

- **שבת קכח:** במתניי ומילדין את האשה וכו'.
- **גמ' שם** "מכדי תנא ליה מילדין" עד אמר רב יהודה.
- **רש"י ד"ה ביד.**
- **רמב"ם** (שבת פ"ב הי"א).
- **מגיד משנה** (שם ד"ה וכל שאפשר וכו').
- **ב"י סי' שכח'** סעיף יב(א).
- **רמ"א** (סי' שכח' סי"ב).
- **משנ"ב** (סי' שכח' ס"ק לה').
- **טור וב"י** (סי' שלי ס"א).
- **שו"ע** (סי' שלי ס"א).
- **משנ"ב** (סי' שלי ס"ק ה').
- **אור לציון** (ח"ב פל"ו תשובה ג').
- **רב פעלים** (ח"א סי' כ'), וז"ל "נמצינו למידן בתולש בפיו לדעת כמה רבוותא חייב מן התורה, ויש דס"ל דאין בו איסור תורה, על כן אם תולש לצורך חולה שיש בו סכנה ודאי מורין לו לתלוש בפיו היכא דאפשר".
- **חזון עובדיה** (ח"ג עמ' רמט' אות יד').
- **העולה:** שמצינו מח' ראשונים אם כל דאפשר לשנות משנין היינו רק ביולדת או גם בשאר חולה שיש בו סכנה, ודעת הרמ"א כהרמב"ן שגם בשאר חולה שיש סכנה אומרים כל מה דאפשר לשנות משנין, ומשמע שדעת השו"ע כהמג"מ שרק אומרים כל מה שאפשר לשנות משנין ביולדת ולא בשאר חולה שיש בו סכנה, וכן משמע שהבין המשנ"ב בדעת השו"ע, אבל ברב פעלים והגרע"י משמע שפוסקים שגם לחולה שיש בו סכנה יש לעשותו בשינוי, וצ"ע.

לענין יולדת שלכו"ע עושים בשינוי, מתי עושים לה בשינוי

- **אור לציון** (שם ובהערות).
- **תורת היולדת** (של הרה"ג רב יצחק זילברשטיין שליט"א) (פל"ג אות א' בלי הערות).

**הכנות מע"ש למניעת חילול שבת
סי' של' ס"א**

- **משנ"ב (ס"ק א').**

האם נכון לשהות סמוך לבית חולים כדי לא לחלל שבת

- **חוט שני (ח"ד עמ' רמז).**
- **ארחות שבת (ח"ב עמ' רנז' אות עו' ובהערה).**
- **בזמננו שיש גוי קיל טפי, עיין הלכות שבת בשבת (ח"ב עמ' תפח' אות נה').**

**יתובי דעת היולדת, ודין מי יכול ללוות היולדת או חולה שיב"ס לבית חולים
סי' של' ס"א**

- **בגמ' (הנ"ל) מבואר שמותר להדליק לה נר אפי' לאשה סומא כדי שיהיה לה ישוב הדעת, ולא יבוא להסתכן מפני הפחד.**
- **תוס' (שם ד"ה קמ"ל).**
- **שו"ע (סי' של' ס"א).**
- **משנ"ב (ס"ק ג' ס"ק ד').**

האם בכל דבר שמרגיע את החולה מותר לעבור איסור דאורייתא, או רק בדברים הקשורים לרפואה עצמה?

- **שו"ע סי' שו' ס"ט, ומשנ"ב (שם ס"ק מא'), מבואר שרק התיירו איסורים דרבנן ולא איסור דאורייתא.**
- **חוט שני (ח"ד עמ' רמד' אות ד').**
- **שש"כ (פלי"ב סכ"ה סכ"ו).**
- **חשוב לציין, שהרבה פעמים מותר להודיע לבני משפחה המצב של החולה ע"י גוי, מדין שבות דשבות במקום צער.**

ליווי היולדת

- **חוט שני (ח"ד עמ' רמג' אות ג', מתחילה עד אות ג').**

ב. שא"ל. חולה שיש בו סכנה, האם מותר לחלל שבת בשבילו רק בדברים שבמניעתם יש חשש סכנה, או אף בשאר דברים הצריכים לו.

תשובה. מותר לחלל שבת לצורך חולה שיש בו סכנה אף בדברים שאין במניעתם חשש סכנה לחולה, וכל דבר שיש בו עכ"פ צורך מעט לחולה, ושיש במניעתו גרימת חולשה לחולה, מותר לעשותו בשבילו כדרך שעושה בחול.

ג. שא"ל. המטלפן לרופא או אמבולנס לצורך חולה שיש בו סכנה, או לצורך יולדת, האם צריך להרים את השפופרת בשינוי, או על ידי שני בני אדם, וכן המסיע את החולה או את היולדת, האם צריך להשתדל לעשות את מלאכות השבת בשינוי.

סכנה, משתדלין שלא לעשות ע"י א"י וקטנים ונשים, אלא ע"י ישראל גדולים ובני דעת, ודלא כהרמ"א שם שכתב שאם אפשר לעשות ע"י א"י בלא איחור כלל, עושין ע"י א"י במקום שאין לחשוש שיתעצל, שנראה שזהו דוקא צרכיו ממש, אבל לרשום מידת חומו וכדומה, אף במקום פקוח נפש לא יעשה לכתחילה אלא ע"י גוי. ולכתחילה צריך להכין מהדקים מיוחדים לרישום מידת החום בלא חילול שבת, ורק אם לא הכין ירשום ע"י גוי, ואם אין גוי ירשום ע"י ישראל במקום פקוח נפש. וה"ה לשאר צרכים כגון אלו שאינם צרכיו ממש.

וכביאור שיטת מרן שכתב שלעולם עושין זאת ע"י ישראל דוקא, תמהו האחרונים מדוע לעשות ע"י ישראל אף במקום שאפשר ע"י גוי בלא איחור. והנה מלבד מש"כ בכ"י שם בטעם הדבר בשם הרא"ש דחיישינן שמא יתעצל, ובשם הרמב"ם הביא דהיינו משום שלא תהא שבת קלה בעיניהם, נראה עוד לבאר בטעם הדבר, שכיון שאין כאן סתם מעשה היתר, אלא יש כאן מצוה גדולה של הצלת נפשות, מדין לא תעמוד על דם רעך, אין לו לדחותה וליתן לגוי שיעשנה, אלא יזכה הוא במצוה, ואין לו לחוש לאיסור, כיון דהוי במקום פיקוח נפש. וכן מצינו לענין יבום בחייבי לאוין, דקי"ל שמצות יבום דוחה את איסור הלאו, ומדאורייתא מתייבמת, ורק מדרבנן אינה מתייבמת גזירה אטו ביאה שניה, כמבואר ביבמות כ' ע"ב. והנה לכאורה כיון שאפשר בחליצה מדוע מתייבמת מדאורייתא, ואף מדרבנן גזרו רק אטו ביאה שניה, ועל כרחך שכיון שיש כאן מצות יבום, ואם יחלוץ יפסיד את המצוה, שחליצה במקום יבום לאו מצוה היא כמבואר ביבמות כ"א ע"א, יש לו לייבם כדי לקיים את המצוה. וה"ה לכאן, שיש לו לקיים את מצות לא תעמוד על דם רעך, ולהחיות נפש מישראל.

בשבת, ועוד נראה שאפילו לטעם התוס' שהוא משום דמינכר שהוא לרפואה, נראה דהיינו דוקא בזמנם, שלא היו עושים כן אלא החולים, ולכן ניכר שעושה לרפואה, אבל היום שגם הבריאים עושים כן לחימום בעלמא, שוב לא שייך טעם זה, וכמבואר בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ל"ז שכל שגם הבריאים עושים כן לא גזרו בו. ולכן יש להתיר להשתמש בבקבוק זה כשהוא סגור.

ומותר אף למלאות בקבוק זה בשבת, אף ששומר שם על חום המים, ואין בזה משום הטמנה, וכמו שנתבאר לעיל בפרק י"ז תשובה י"א לענין מילוי בקבוק טרמוס בשבת, ע"ש.

ב. בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף ד' כתב, מכה של חלל אין צריך אומד, שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומר כלום, עושים לו כל שרגילים לעשות לו בחול. ומשמע אעפ"י שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא, כיון שהחולי יש בו סכנה ויש בדבר צורך קצת, ורגילין לעשות לו בחול, עושים גם בשבת. וזו דעת הרמב"ן, וכפירוש המ"מ והובא בכ"י שם. ואמנם כמה אחרונים כתבו להחמיר עכ"פ באיסור של תורה, שלא לעשות אא"כ יש במניעתו חשש סכנה, כיון שיש פוסקים האוסרים כשאין חשש סכנה, וכ"כ בבאה"ל שם ד"ה כל, ובכה"ח שם אות כ"ד, מ"מ נראה שכיון שדעת מרן להתיר בזה, יש להתיר עכ"פ דבר שיש במניעתו חולשה לחולה, ואפשר שמתוך זה יבוא לידי סכנה, וכגון צרכיו של החולה, דהיינו צורך אכילתו וכדומה, אבל דברים שאינם צרכיו ממש, כגון לרשום את מידת חומו וכדומה, אין לעשות אא"כ יש במניעתם משום פיקוח נפש.

ונראה שה"ה לענין מש"כ מרן בשו"ע שם סעיף י"ב, כשמחללין שבת על חולה שיש בו

תשובה. המחלל שבת בשביל פיקוח נפש לקרוא לרופא או להסיע חולה או יולדת, אין צריך לעשות את המלאכות בשינוי, אלא יעשה את כל המלאכות כדרכו. והוא הדין לשאר דברים שצריך לחלל שבת לצורך חולה או יולדת שיכול לעשות כדרכו, ורק במה שעושים ליולדת בשעת הלידה יש לשנות במקום שאפשר. ●

ד. שא"ה. עד איזה גיל יש לקטן דין חולה שאין בו סכנה.

תשובה. קטן עד שלוש עשרה שנה נחשב לחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות בשבילו כל מה שמותר לעשות לחולה שאין בו סכנה.

ה. שא"ה. נכרי שבישל אוכל בשבת לצורך חולה שאין בו סכנה, האם הכלים שבישל בהם צריכים הכשר כדין גיעולי נכרים.

וכמ"ש בשו"ע בסימן שכ"ח סעיף י"ז. וכשאינן נכרי מותר אף לישראל לעשות מלאכה דאורייתא כלאחר יד, וכמ"ש הרמב"ן בספר תורת האדם, וראה גם בשו"ע הגר"ז בסימן שכ"ח סעיף י"ט, ובאגלי טל מלאכת טוחן סעיף י"ח וס"ק ל"ח, ע"ש.

והנה יש לעיין במה שכתב מרן שם בסעיף מ"ב, אסור לדחוק כריסו של תינוק כדי להוציא הרעי. ומקורו מהרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה ל"א, ושם מבואר שהטעם הוא משום שחיקת סממנין, וקשה כיון שקטן חשיב חולה שאין בו סכנה, הרי בחולה שאין בו סכנה לא גזרינן משום שחיקת סממנין, כמבואר ברמ"א שם בסעיף י"ז ובאחרונים שם. ובספר תהלה לדוד עמד בזה, וכתב לחלק בין צורך אכילה של הקטן שמותר, לשאר צרכיו שאסור, ע"ש. אמנם באו"ה סימן נ"ט סעיף כ"ח, שהוא מקורו של הרמ"א (ראה במג"א שם), התיר לעשות לו כל צרכיו, וכן מוכח מהרמ"א בסימן רע"ו סעיף א', שהתיר הדלקת הנר לצורך קטן, ע"ש. ואפשר שאעפ"י שקטן נחשב חולה שאב"ס ואין בו גזירת שחיקת סממנין, היינו דוקא דלא גזרינן שמא פעם אחרת יבוא לשחוק סממנין, אבל אם יש חשש שמא כעת ישחוק סממנין, וכגון בנידון דידן, שיש חשש שדחיקת הכרס לא תועיל ויבוא כעת לשחיקת סממנין, בזה גזרינן אף לקטן. ולפ"ז הוא הדין לכאורה שאין להשתמש במד-חום וכדומה בפי הטבעת של תינוק כדי שיוציא הרעי, וצ"ע למעשה.

ה. בשו"ע סימן שכ"ח סעיף י"ט כתב, חולה שאין בו סכנה מותר בכישולי עכו"ם. וכתב שם במ"ב

● **ג.** בשו"ע בסימן ש"ל סעיף א' כתב, יולדת הרי היא כחולה שיש בו סכנה, ומחללין עליה השבת לכל מה שצריכה, ומ"מ בכל מה שיכולים לשנות משנין. ופירשו המפרשים שהטעם שצריך לשנות, הוא מפני שכאב היולדת דבר טבעי הוא, ואין אפילו אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו בה לשנות, והובא במג"א שם. אבל בכל חולה שיש בו סכנה אין צריך שינוי, ואעפ"י שהרמ"א בסימן שכ"ח סעיף י"ב כתב שאף בכל חולה שיש בו סכנה צריך שינוי, כבר כתב המ"מ בפרק ב' מהלכות שבת הלכה י"א שמהרמב"ם מוכח שאין צריך לשנות בכל חולה, וראה גם בכה"ח בסימן שכ"ח אות ע"ד, ע"ש.

ומכל מקום נראה שכל החילוק הוא דוקא ביולדת בשעת הלידה, שכיון שעצם הלידה דבר טבעי הוא ואין החשש גדול החמירו בו חכמים, אבל קודם הלידה, שיש יותר חשש שתסתכן אם לא יעשו את הדברים הראויים לה, דינה ככל חולה שיש בו סכנה, שמחללין עליו את השבת בלא שינוי, ולכן מותר לטלפן לרופא וכדומה אף לצורך יולדת ללא כל שינוי. ●

ד. הרמ"א בסימן שכ"ח סעיף י"ז כתב בשם הראשונים שסתם צורכי קטן כחולה שאין בו סכנה דמי, ולכן התיר לומר לגוי לבשל לקטן שאין לו מה לאכול. והנה יש שרצו לומר שקטן נחשב חולה שאין בו סכנה רק עד תשע או עשר שנים. אך נראה מסתימת כל הפוסקים שכל קטן עד י"ג שנה דינו כחולה שאין בו סכנה, ומותר לעשות לו כל מה שמותר לעשות לחולה שאין בו סכנה, כגון לומר לנכרי לעשות מלאכה דאורייתא בשביל החולה,

בקרקע, ולפעמים רוקק באויר ברות, וגמלא ריקתו ברות אינה שינוי, דפעמים רבות עושה כן גם בימות החול, משא"כ תלישת פרי מן המחובר אין דרך בני אדם לתלוש אלא ביד או בכלי ולא בפיהם, ולכן כיון דגוף המעשה תלישת בפה היא משונית, דאין דרך לתלוש, תשיבה כלאחר יד ופטור עליה:

והנה בזה החילוק יש לתרץ קושיא אחת שיש להקשות בהא דרוקק חייב משום זורה, דמאי שנא ממוציא בפיו דפטור משום דאין דרך הולאה בכך כדאיתא בשבת דף ל"ב, דהתם שאני, דאין דרך להוליא דבר אחר בפיו אלא רק בידו, ולכך כיון דהוליא בפיו ולא הוליא בידו חשיב שינוי, והוי כלאחר יד ופטור, והראיה אם הוליא אובל בפיו בשעת אכילתו קודם שלפסו ובלעו ה"ז חייב, דאורחיה בהכי גם בימי החול, משא"כ ברוקק באויר ברות אין זה שינוי, דגם בימי החול לפעמים הרבה עושה כן לרוקק באויר ברות, ואין זה שינוי אלא חשיב כאורחיה:

מיהו כ"ל דודאי הולאה בפה הוי שינוי וכלאחר טפי מתלישת בפה, ולכן אין לדמות הא להא, ולהקשות על מאן דס"ל תלישת בפה יש בה איסור תורה, ומאי שנא מהולאה בפה דאין בה איסור תורה, ד"ל הולאה שמוציא חפץ או דבר אחר בפיו ודאי הוא שינוי טפי מתולש בפיו, ולהכי חשיב כלאחר יד טפי, ואין בו איסור תורה:

ודיע דהא דמותר למלון ענבים בפיו, כדאיתא בסו"ט ש"ך ס"א, התם שאני משום דהוא דרך אכילה באדם שהוא דם וזוחן ומחטף המאכל בפיו בשעת אכילתו, ועיין מג"א שם סק"ב שכתב ח"ג דאסור לינק מן הבהמה (בסו"ט ש"ח סעיף ל"ג) היינו משום דדרכו בכך, אבל הבא אין דרכו בכך לא גזרי ע"ש. ובאמת ביונק מן הבהמה ליכא איסור ולכך הותר בגונח משום לערא, ואמרו בגמרא דכחובות דף ס' דהוי מפרק כלאחר יד, ופירש רש"י משום דאין דרך לינק בכה"ג ע"ש, ויש בזה מקום לפלפל, ואין הפנאי מהכא:

שו"ר להרב טל אורח שהביא דברי רש"י ז"ל דסוכה הנו"ל, וכתב נראה מדבריו אם תלש בפיו חייב חטאת, וזה דבר תימה שהרי מינו לענין הולאה אם הוליא בפיו פטור דאין דרך הולאה בכך, וכן לענין כתיבה הכותב בפיו פטור, וכדאיתא פרק הבונה דף ק"ד, ומאי שנא מלכת תולש, ועוד בתוספתא דשבת פרק יו"ד תני בהדיא התולש בפיו פטור, ע"ש. והנה מה שהקשה מדין הולאה כבר כתבתי לעיל דלא קשיא מכאן, דהולאה בפיו גריעה טובא מן תלישת בפיו, וגם מכתובה בפה לא קשיא, דהתם ברעון וחסרון הכתיבה שהיא בפה ניכר ונרגש לעיני הכל, שהיא ודאי כתיבה משונה, שא"ל להיות אפילו בערך החי מכתבת היר, ולכך פטור עליה מן התורה, דהוי כלאחר יד, טפי ומה שהקשה מן התוספתא הנה הרמב"ם ז"ל לא פסק בחיבורו הך תוספתא, ובודאי ס"ל בשעתא היא זו, ואמרתי טעם לזה דהא קתני בתוספתא הנו"ל תולש בשמאל חייב ותולש בפיו פטור משמע דס"ל הפה חשיב כלאחר יד טפי משמאל, וזה תימא דגבי כתיבה אם כתב בשמאל פטור:

גם עוד י"ל דהרמב"ם ס"ל מ"ש בעירובין אסור להלוקק ע"ג עשבים בשבת הוא איסור תורה היכא דמתכוין לזה, וכתבתי לעיל דכן משמע מדבריו בפ"א מה"ש, ולכן ס"ל דלא קי"ל כה"ל תוספתא דקתני ברנליו בפיו פטור. גם י"ל עוד דהרמב"ם ס"ל מ"ש בגמרא דף ע"ג בשדא פיסא דלקלא חייבי בתלושים ועומדין בין המכבדות, אבל אם תלש תמרים מעיקרן אפילו בזריקה לבד חייב, וכ"ש בפיו, ושו"ר להרב גשמת אדם כלל י"ב אות א' שהביא דברי רש"י ומג"א הנו"ל, וכתב ודאי משמע מדברי רש"י בסוכה

דתולש בפיו חייב מן התורה, אך זה תלוי בפלוגתא בהא דהושיט ידו לחוך מעי בהמה ולדלל עובר דחייב משום עוקר דבר מגידולו, ולפ"ז גם תולש בפיו חייב משום עוקר דבר מגידולו, אבל לדעת הרמב"ן דלא שייך עוקר דבר מגידולו י"ל דתולש בפיו פטור ע"ש. ועיין אמרי בינה סו"ט ל"ב דף ל"ג שהביא דבריו וגמגם בהם, וכעת אין לי פנאי להאריך בזה:

נמצינו למידין בתולש בפיו לדעת כמה רבנות חייב מן התורה, ויש דס"ל דאין בו איסור תורה, על כן אם תולש לזורך חולה שיש בו סכנה ודאי מורין לו לתלוש בפיו היכא דאפשר. אבל לזורך חולה שאין בו סכנה ח"ג דהותר לו איסור דרבנן, אין זה נחשב איסור דרבנן, כיון דאיכא רבנותא דס"ל שהוא איסור תורה, וכן שבות דשבות דהתיירו במקום מלוא לא חשיב תלישת בפה. דין שבות ואיסור לומר לגוי לעשות תלישת בפה אפילו במקום מלוא. והשו"ת יאר עיניו בתורתו א"ר: וצ"י.

שאלה בא.

ע"פ שאלתך ופ' בתעשר י

שאלה. נשאלתי מן החכמים ה"ו, שחוט שהולך ללשחוט בשבת לחולה שיב"ס תרנגול ח' אף, אך זה התרנגול שהביאו לו לשחוט הוא גדול, ויש להם עוד ח' תרנגול אחר קטן ממנו, שאם ישחט את הקטן יש בו כדי סיפוק לחולה ויזיח, אם מותר לו לשחוט את הגדול, או"ד שלריך לשחוט את הקטן כי זה יספיק לחולה ויזיח, והס בותרים בגדול מפני שהקטן שמן הרבה ומביב להם שרונים לגדלו אללם, יורטו ושכמ"ה:

תשובה. גרסינן בגמרא דמנחות דף ס"ד ע"א, בעי רבא חולה שאמרוהו לשתי גרוגרות, ויש שתי גרוגרות בשתי עוקלין ושלש בעוקן ח', הי מנייהו מיייתין, שתיים מיייתין דחו ליה, או"ד שלש מיייתין דקא ממעט קיירה, ומסיק פשיטא שלש מיייתין, דעד כאן לא קאמר רבי ישמעאל התם אלא דכי ממעטא באכילה קא ממעטא קיירה, אבל הבא דכי קא ממעט באכילה קא מפשא קיירה ודאי שלש מיייתין, ע"כ. ולכאורה י"ל למה לא נקט הבעיא בשלשה בעוקן אחד לבד, ולבצי הכי, אם תולש ב' גרוגרות אחד אחד מן העוקן, ובשאר העוקן במקומו, וגמלא שהוא מרבה בבירה וממעט בשיעורא, או"ד עוקר העוקן בעלמו שבו השלשה גרוגרות, וגמלא שממעט בבירה שאינו בולר כי אם עוקן אחד, אבל הוא מרבה בשיעורא, שתולש עוקן של שלשה גרוגרות. ורמיזי להרב הגדול מהר"י מאיו ז"ל, בשיטתו לביאה בדף כ"ה מן הספר, שהקשה קושיא זו והניח בל"ע ע"ש. וכל"כ דהה"ן הוה אפשר למקטע שני לדדי הבעיא בעוקן אחד, אך רבא נקט הבעיא בשני עוקלין אורחא דמלתא נקט, דהדרך הוא לתלוש העוקן כדי שלא יתקלקל הפרי של התאנה, שאם יתלוש הגרוגרות עלמן מן העוקן יתקלקל בתלישתם, ובפרט כשהם מזבולים הרבה כי רכים הם, ולהכי נקט אופן התלישת בעוקלין בשתי לדדי הבעיא:

ודיע דלכאורה הוה אפשר לפרש מ"ש רבא שתי גרוגרות אין הכונה במספר זה על הפרי, דהיינו שלש תאנים ושתי תאנים, אלא על שיעור הלך להם בשביל החולה, דהס לריך להם שיעור משקל שתי גרוגרות מן הפרי, והיה שתי פירות שהם בשני עוקלים שיעור שתי גרוגרות, ויש פרי אחד בעוקן אחד עולה שלש גרוגרות, איזה מהם מביאין, והא דנקט השיעור בשם גרוגרות מפני ששיעור חיוב שיש בקיירה הוא שיעור גרוגרות, וכנ"ל בהרמב"ם פ"ח, מיהו ראייתו במאורי ז"ל בשיטתו לביאה דף י"ז ע"א, שהבין הכונה שתיים ושלש תאנים

יא. מותר לחולה שיש בו סכנה לנסוע לרופא שהוא מומחה אף על פי שגר בריחוק מקום, אפילו יש רופא אחר בקירוב מקום. אבל אסור לנסוע לרופא הרחוק ממנו מטעמים כספיים, או לרופא קופת חולים שלא ידרוש ממנו כסף עבור טיפולו בשבת.

יב. השליח שהלך להזמין רופא, מותר לו להתלוות אל הרופא בנסיעתו במכונית כדי להנחותו ולהראות לו את מקום החולה.

יג. אם יש לפניו שני רופאים, האחד דתי שהוא שומר תורה ומצות, והשני לא דתי, יש להעדיף את הרופא הדתי שהוא שומר תורה ומצות. ואם הרופא שאינו דתי מומחה יותר, יש להעדיפו, אפילו הוא מחלל שבת. ויכולים לסמוך על דבריו, לחלל את השבת עבור החולה. ואם יש לחולה רופא פרטי אפילו אם הוא גר בריחוק מקום, מותר לו לפנות אליו. (ע' בחזון עובדיה ימים נוראים עמוד רפח, ובשו"ת ציץ אליעזר חלק יג סוף סי' נו, ובמ"ש הגר"ח ברלין בשו"ת נשמת חיים סי' עה).

יד. כשמטלפן בשביל חולה, טוב שירים הטלפון בשינוי, היינו באצילי ידיו וכדומה, ויותר נכון ששני אנשים ביחד ירימו את השפופרת ממקומה, על פי מה שאמרו חז"ל (שבת צג). שנים שעשאוה פטורים. וכן כתב בשו"ת אבני ישפה (סי' פט).

טו. בגמר השיחה עם הרופא, מותר להחזיר את השפופרת לעריסתה, כדי שאם יצטרכו לרופא לשיחה נוספת עם חולה אחר, יוכל לקבל אותה, וטוב שיחזירנה באצילי ידיו או ששני אנשים יחזירוה ביחד.

טז. רופא ששומע צלצול טלפון בביתו, והוא מצלצל ללא הרף, רשאי להרים את השפופרת, שמא מתקשרים עמו לצורך חולה שיש בו סכנה, וטוב שירים השפופרת כלאחר יד, או על ידי קמין¹.

משרת משה (פ"א ה"ד), שכוונת הרמב"ם כאן שאין בו משום סרך איסור כלל, ומותר לכתחלה. וכ"כ הגאון מהר"ח אבולעפייא בספר חנן אלהים, ע"ד הרמב"ם שם. ודו"ק). ואף שיש לחלק דשאני התם שהיה בודאי ענין של פקוח נפש. מ"מ כיון שאפילו ספק פקוח נפש דוחה שבת, וכמ"ש התוס' יומא (פה), דמדכתיב וחי בהם ולא שימות בהם ילפינן שיש לעשות בפקו"נ באופן שלא יוכל לבא בשום ענין לידי

פקוח נפש וכו'. ראה מה שכתבתי בענף עין אבות (עמוד שלב והלאה). ע"ש).
 י) וכן העלה בשו"ת נשמת שבת (סימן רסה-רסו).
 ודע שאף אם נתברר אח"כ שהצלצול היה בטעות, לית לן בה. מאחר שכוונתו היתה לפקוח נפש. וכמ"ש כיו"ב הרמב"ם (פ"ב הט"ז), שמע שטבע תינוק ופרס מצודה להעלותו, והעלה דגים בלבד, פטור מכלום. (וכתב בספר

פרק לג

בחיוב עשיית המלאכות בשינוי

- א. "יולדת היא כחולה שיש בו סכנה ומחללים עליה השבת לכל מה שצריכה ומכל מקום^ב בכל מה שיכולין לשנות משנים^ג. ולכן, אם יש צורך להדליק חשמל, ידליקוהו בשינוי. ואם יש צורך לטלפן יטלפנו בשינוי, וכן כל כיוצא בזה. ויתכן שמשעה שהתחיל אחד מג' הסימנים, שוב אין צריך לשנות^ד ומותר לעשות הכל כדרך שעושים בחול^ה, אולם לדעת הרמ"א יש לשנות^ו.^ז

א. שלחן ערוך אורח חיים סימן ש"ל סעיף א'.

ב. וכתב המשנה ברורה סימן ש"ל סק"ה וזה לשונו, "ואפילו למאן דאמר בסימן שכ"ח סעיף י"ב דגבי פיקוח נפש לא בעיא שינוי, הכא שאני, שכאב היולדת דבר טבעי הוא ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה, לפיכך החמירו בה לשנות. וכל זה בדליכא עכוב לחולה, אבל אם אינו נעשה בזריזות בשינוי כמו בלא שינוי, מצוה לעשות בלא שינוי למהר הדבר בכל כחור".

ג. בספר "פיקוח נפש" ד' ט"ז כתב "שאוילי גם במעשי המיילדת בעיני שינוי, אם זו מלאכה דאורייתא. ולכן לשיטת התוס' במסכת שבת דף קכ"ט ד"ה כל שאין בהולדה ובחתיכת הטבור מלאכה דאורייתא, אין צריך לשנות (ויעויין משנ"ב ש"ל כ"ז שכתב דלשיטת המגן אברהם חתיכת הטבור הוא רק איסור דרבנן), אולם לשיטת התוס' בע"ז דף כ"ו ד"ה סבר דאם לא נעקר הולד לצאת, או כשלא כלו חדשיו, עוברת המיילדת על מלאכת "גוזז". ולשיטת החת"ס ביור"ד קל"א והשושנים לדוד, שבחתיכת הטבור יש מלאכת "קוצר", צריך לעשות את ההולדה בשינוי אם אפשר", עכ"ד.

אולם במשנ"ב סימן ש"ל ז' כתב שיוולדת הצריכה שמן, חייבים להביאו ביד אם אפשר, ואעפ"י שאם יובא בשערות יעברו רק על איסור של סחיטה והוצאה בשינוי שהוא מדרבנן, בכל זאת עדיף להביאו ביד שאין בו כי אם הוצאה. הרי שלכתחילה חייבים למעט מלעשות אפילו איסור דרבנן. ובספר פיקוח נפש כתב שאם ההולדה אסורה רק מדרבנן, אין חיוב לעשותה בשינוי. ואפשר שדברי המשנ"ב נאמרו כשהוצרך להעביר שמן מרשות הרבים לרשות היחיד שיש בו איסור תורה וניתן לעשותו באופן שיעבור רק איסור דרבנן, בזה ודאי שיש לעשות בדרך הקלה ביותר. משא"כ לסוכרים שבהולדה אין כלל איסור תורה ועיקר איסורו הוא רק מדרבנן, יתכן שאין צריך לשנות. עוד יש לומר דשאני התם דאפשר למנוע את כל הסחיטה. ועיין לקמן פל"ד סוף הערה א'.

ד. הגרי"ז בסוף מסכת יומא דייק את לשון הרמב"ם בהלכות שבת, שבפרק ב' הלכה

ב. בשו"ע [טז] כתב, (ב) גויה אין מילדין אותה בשבת:

חומ שני

כוכבים מפני שמילדת בן לעבודת כוכבים. ובגמ' פריך ורמינהו, יהודית מילדת עובדת כוכבים בשכר אבל לא בחינם, אמר רב יוסף, בשכר שרי משום איבה [ומתני' בחנם קמיירי דמצי לאישתמוטי ולמימר זריכה אני לשכר מזונות, רש"י], סבר רב יוסף למימר אולודי עובדת כוכבים בשבתא בשכר שרי משום איבה, אמר לו אביי, יכלה למימר לה דידן דמינטרי שבתא מחללינן עליכו, דידכו דלא מינטרי שבתא לא מחללינן [דמניה אמרה דבכל אולודי איכא חילול שבת מיהו לדידן מחללינן שבת כדי שישמור שבתות הרבה, ר"ן].

ובשו"ע יו"ד [יז] כתב, ולא תילד לעובדת כוכבים אלא"כ היא ידועה למילדת שאז מותר ודוקא בשכר ובחול, ע"כ. והיינו דשבת ליכא משום איבה וכנ"ל. ובחידושי רעק"א כתב, אבל אם אינו עובד עובדת כוכבים וקיבל עליו ז' מלות מיילדים.

ובב"ב [יח] כתב מהמג"א, דבמקום דאיכא למיחש לאיבה גם זכה"ג [היינו בשבת] שרי אם אין בה חילול שבת.

והוסף עוד וכתב, ודע דהרופאים בזמנינו אפילו יותר כשרים אינם נוהרים בזה כלל, דמעשים בכל שבת שנוסעים כמה פרסאות לרפאות עובדי כוכבים וכותצין ושחקין סממנים בעלמין ואין להם על מה שיסמוכו, דאפילו אם נימא דמותר לחלל שבת באיסור דרבנן משום איבה בין עו"ג [אף דגם זה אינו ברור עיין בפמ"ג] איסור דאורייתא בודאי אסור לכו"ע ומחללי שבת גמורים הם במזיד השם ישמרנו, עכ"ל.

אף שאן בהם לורך לפיקוח נפש, דהוי שבות דשבות במקום מצוה.

ד. היוצאים מחוץ לתחום לורך פיקוח נפש, מותר להם ללבוש בגדים בדרך לבישה, אף שאין בגדים אלו מוכרחים להם, כגון ליצית או כובע וכדו' דכל שלושו בדרך לבישה זכה"ג ליכא ביה משום איסור תחומין, ולא שמענו מעולם שהקפידו ללבוש רק מה שנרך להם.

• לשהות בשבת פמוך לבית החולים

מעוברת צחודש התשיעי סמוך ללידתה, אם ישנה אפשרות לכך, יש לה לשהות בשבת סמוך לבית החולים, ומ"מ אין זה חיוצ כמו אכילת הקל הקל אלא מלד הנהגה יש לה להימנע ככל האפשר מחילול שבת. והחזו"א אמר מלד אחר, משום שהנסיעה בשבת כרוכה עם חילול ה' על כן יש להימנע מכך, והיינו אם באותו מקום ישנם הרבה נוסעים בשבת באיסור, אם רואים מכונית נוסעת בשבת יחשבו שגם הם נוסעים בחילול שבת, אזי נקבע אללם יותר הזלול בשמירת שבת, ולא מורגש אללם חומרת שמירת שבת זה מיקרי חילול ה'. אבל במקום ששומרים שבת ואם רואים מכונית נוסעת בשבת יודעים כולם שהוא לורך פיקוח נפש אין בזה משום ההיא טעמא של חילול ה'. ובאמור כל זה רק במקום שיסנה אפשרות לכך. •

לי"ד ולרפאות ולהציל עכו"ם ומחלל

שבת, בחול ובשבת

(ב) אין מילדין. תנן במס' ע"ז [טז] צת ישראל לא תילד את העובדת

שער הציון

[טז] סי' ש"ל סעיף ב': [טז] כ"ו ע"א: [יז] סי' קנ"ד סעיף ב': [יח] ס"ק ח':

● האם צריכים לשהות בסמוך לבית החולים בשבת

עו. אשה שקרב זמן לידתה אינה חייבת מן הדין להתאכסן בסמוך לבית החולים על מנת לחסוך נסיעה בשבת או על מנת לקצר את משך הנסיעה לבית החולים^{ק"י}. אמנם אם אין זה טורח וקושי ליולדת ולמשפחתה ולבעלי הבית בו הם מתאכסנים טוב יעשו אם יתאכסנו שם בשבת. ●

נסיעה לבית החולים במונית

עז. לכתחילה ראוי להזמין נהג נכרי^{ק"י} ואף אם צריך לטלפן אליו לצורך כך^{ק"ט}, ואם אין נכרי בנמצא או שהוא עלול להתעכב^{ק"ט} אין להמתין לו, ומותר ליקח עמו כסף על מנת לשלם לנכרי. ועדיף לקצוב מחיר עם הנהג ולא להפעיל מונה, ובגמר הנסיעה ישלם עבורה, ואין לו ליקח עודף ולא לבקש קבלה^{ק"י}. וטוב לבקש מהנכרי שיסכים לקבל את התשלום עבור הנסיעה במוצאי שבת.

אשר נאמר

אשר נאמר

● קיג. עיין במכתב הגרי"ש אלישיב שליט"א המובא בספר תורת היולדת פ"ב הערה ב'. והטעם הוא משום שהעתקת מקום המגורים לשבת היא טורח, ואין חיוב מן הדין לעשות זאת כדי לחסוך מלאכה בשבת כשהיא נעשית לפיקו"נ, שהרי אינה מכניסה עצמה בידים למצב של חילול שבת לשם פיקו"נ, ובפרט שהדבר ספק אם תלד בשבת. ומסתבר עוד דאף במקרה שהיולדת גרה בסמוך לבית החולים והיא מוזמנת לשמחה משפחתית בשבת למקום רחוק יותר מבית החולים דמותר לה לנסוע מביתה למקום המרוחק ואינה צריכה להמנע מלהשתתף בשמחה, והטעם משום דהוי ספק אם תלד בשבת, וגם פעמים דהוי כהולך לדבר מצוה שמבואר בסי' רמ"ח ס"ד שמותר לצאת אף בערב שבת. ●

קיד. בזמן נסיעה ברכב נעשות מלאכות רבות של הבערה, ולכן עדיף לעשות זאת על ידי נכרי.

קטו. עיין להלן סעיף פ"ו שכתבנו באיזה אופן עדיף לטלפן לכתחלה במקרה שאין הדבר בהול.

קטז. ישנם מקומות בהם יש נכרי הממונה על הסעת יולדות וכיוצ"ב, אמנם מצוי מאד שצריך להמתין לו זמן רב, ולכן אם יש חשש שיתעכב אין להמתין לו.

קיו. הטעם משום דאסור לטלטל את העודף דהוי טלטול מוקצה שלא לצורך פיקו"נ, וגם הדפסת הקבלה יש בה איסור אמירה לנכרי, ואף אם עשה זאת מעצמו, מ"מ הקבלה היא מוקצה ואסורה בטלטול.

עליו שבת וכן ביולדת באופן שהתחילו אצלה סימני לידה קודם שבת, בזה חייבת מדינא לנסוע לפני שבת לביה"ח למעט ככל האפשר בחילול שבת¹⁰³.

- נה. שהיית יולדת סמוך לביה"ח - ומ"מ בכל אופן כשמגיע הזמן הסמוך ללידה ראוי אם אפשר בקל שתמצא על שבת סמוך לביה"ח שלא יצטרכו לחלל עליה שבת¹⁰⁴. אך אם יש בעיר אמבולנס עם נהג גוי אין צורך לנסוע מע"ש כיון שאפשר בשבת לנסוע עם הגוי¹⁰⁵.

בשבט הלוי ח"י סי' פ"ח, ואף שידוע שהחזו"א ידוע שהיה מייעץ ליולדת ליסע סמוך ללידתה לשהות בשבת סמוך לביה"ח, [ראה הע' 104], עי' בארחות רבינו למרן הקה"י זצ"ל דאין זה מדינא ואם יש לה טורח רב אינה זקוקה לכך.

103. תשו' חת"ס יו"ד סי' של"ח סוד"ה גם, כ' בפשיטות דכיון דקיי"ל דדחוייה שבת אצל פיקו"נ "אנו מצווין להכין מע"ש כל ההכנות ליולדת ולחולה ולצורכי מילה כדי שלא נצטרך לחלל שבת" ע"כ. מיהו זה דווקא כשיש לפנינו חולה שברור שנצטרך לחלל עליו שבת כיון דדחוייה היא, אבל מספק שמא תלד בשבת אין לנו חיובא, כיון דלא הכניס עצמו לסכנה ואם תבוא הסכנה אזי הדין דדוחה וכנ"ל, ושור"ר כן במנחת שלמה סי' ז' ד"ה וגם, שכ' כן ע"ד החת"ס דבחשש שיחלה למחר או שמעוברת תלד בשבת בזה שפיר אמרי' דהואיל וכמו שהוא עכשיו אין שום צורך אין חייבין מדינא לחוש שישתנה בשבת ויהיה צורך ע"ש, וגם על מש"כ להכין כ' במנחת שלמה שאין זה מן התורה ע"ש.

- 104. נתבאר לעיל מהספר חסידים והפו', ובמ"ב ש"ל סק"א ולכן "מהראוי" לאשה שתזמין מע"ש בחודש הט' כו', ובכה"ג שטירחא כולי האי לנסוע למקום אחר, כ' הפו' הנ"ל שאין זה אלא ממדת חסידות, ועי' בארחות רבינו ח"א עמ' ק"י, בשם מרן החזו"א זצ"ל שראוי שתסע לשבת בסמוך לביה"ח ורק אם אפשרי הדבר כגון שיש לה קרובים בעיר, דאם לא נשאר בדינה דפיקו"נ דוחה, ע"ש.

- 105. שמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דמשום תחומין דרבנן או אמירה לנכרי בודאי א"צ לעקור ממקומו בע"ש לכך, ואף דאיכא למ"ד דתחומין די"ב מיל דאורייתא, לענין זה יש לסמוך על רוה"פ דס"ל דכל תחומין דרבנן. •

ש טור ורבונו יגה באגרת המשוקה על פי המכילתא. ת מרדכי פרק ג דשבת ושאר פוסקים. א רבנו יוחנן בחלק יב בשם המפרשים. ב בבא קמא פ גויטין ח. ג הרשב"א בתשובה.

ומכל מקום משום ענג שבת, (ח) מצוה שלא יחשב בהם כלל, (ט) שיהא בעיניו כאלו כל מלאכתו עשויה: ט. (ז) האסור לומר לאינו יהודי שילך חוץ לתחום בשבת אחר קרובי המת שייבאו להספידו, אבל חולה דתקיף לה עלמא ואמר שישלחו בעד קרוביו, (מא) ודאי שרי: י. אלהחליף משכונ לאינו יהודי בשבת (מב) מתר אם הוא מלבוש, ויוציאנו האיני יהודי (מג) דרך מלבושו (מד) ועין לקמן סימן שכה): יא. יב מתר (מה) לקנות בית (מו) בארץ ישראל מן האיני יהודי בשבת, וחותרם ומעלה בערפאות. הגה שלחם, [*] בכחב שלחם, (מז) דאינו אסור רק מדרבנן, ומשום ישוב ארץ ישראל לא גזרו (אור זרוע): יב. יג מתר להכריז בשבת (מח) על אבדה (מט) אפלו היא דבר שאסור לטלטלו. הגה ומתר להתיר (נ) תרמי צבור בשבת

באר היטב

עושה, מראה לו כיסים של דינרים והאיני יהודי חותם וכו'. וכתב מהגן אברהם, משמע דאסור לתן לו מעות: יג. להכריז. ונהגו להכריז אבדת אינו יהודי בשבת מפני דרכי שלום ודוקא אם יש חשש סכנה בדבר אז שרי, מגן אברהם: יד. תרמי צבור. והוא הדין נדוהו בחלום מתירין לו בשבת, מהרדכי חלק א סימן קיח, ועין שירי נכסת הגרולה:

א. אסור. אפלו אמר לו מערב שבת לעשות בשבת אסור, ודוקא לומר לעשות אחר השבת מתר, כמו שכתוב בסעיף ג: יא. שרי. אפלו להשכיר עין חשן משפט סוף סימן רנד: יב. מתר. ובמשפט צדק כתב בשם הרא"ש והריב"ש דאסור לקנות, אלא כשקנה מערב שבת מותר לומר לאינו יהודי לכתב בשבת. וסוריא בארץ ישראל לדבר זה, ומכ"ם ועין מגן אברהם. כתב הגהות אשרי פרק ב דמועד קטן, כיצד הוא

באור הלכה

יא [*] בכחב שלחם. עין במשנה ברורה. ומפני שדין זה הוא נפקא מנה לכמה דברים, אמרתי לבאר דבר זה. הנה הרמ"א העתיק בשם אור זרוע דכתיבה אחרת חוץ מכתב אשורי הוא רק מדרבנן, ועינתי שם באור זרוע בהלכות שבת וראיתי שכתב שם דלא מקרי כתב מדאורייתא כי אם כתב אשורי וכתב ויני, ועקר יסודו כנה על פי הירושלמי לפי באורו וכאשר נביא לקמן. ואף שבענינו מסתעף מזה הסברא חמרא, דלא מקילינן אפלו על ידי אינו יהודי כי אם בכחבא דידהו, ומטעם זה העתיק הרמ"א את דבריו כדי לחוש לשיטתו, מכל מקום כדי שלא להוציא מזה תקלה לכמה ענינים אני מרחק להרחיב הדברים בזה ולבאר שכל הפוסקים חולקים על זה. הנה בשבת קג איתא במשנה דהכותב בכל לשון חיוב, וזה מורה בהדיא דהכונה בכל לשון ממש, דאי כונת המשנה רק לרבות כתב ויני לא היה לה לומר בכל לשון ונאף שאין צריך ראיה לזה, מכל מקום כדי לברר הדבר לא אמצע מזה, הנה במגלה ח ע"ב איתא במשנה, אין בין ספרים לתפילין ומזוזות אלא שהספרים נכתבין בכל לשון, ותפילין ומזוזות אין נכתבין אלא אשורית, ר' שמעון בן גמליאל אומר, אף בספרים לא התירו שיכתבו אלא וינתי. וראיתי באור זרוע שכתב שם ראיה לסברתו מהא דאיתא בירושלמי שם: מהו בכל לשון, אפלו אלה אלקא ונבאור זרוע שם הגרסא עוד ביתא ביטא, וטעות סופר הוא וצריך לומר בית ביטא, וכן איתא במשנה בשקלים פרק ג, דכלשון וינתי הוא אלקא ביתא גמלא, ומדנקט הירושלמי אפלו אלה אלקא בית ביטא, משמע דוקא כשכתבו בכחב שלחו או בכחב וינתי, אבל בכחב אחר לא חשיבא מלאכה. וכאמת פרושו בירושלמי תמוה מאד, אחר דהא תנן במשנה בכל לשון, ואיך יפרש לנו הירושלמי דהכונה או אשורית או וינתי, ועוד, לפי פרושו, מהו אפלו אלה דקאמר הירושלמי, היה לו לומר, אלקא ביתא גמלא, ועוד, דלפי פרושו הירושלמי סותר את עצמו תוך כדי דבור, דהא איתא שם במשנה, הכותב שתי אותיות, בין משם אחד בין משתי שמות, בין משתי סימניות, בכל לשון, חיוב, אמר ר' יוסי, לא חיבו שתי אותיות אלא משום רושם וכו'. וקאמר על זה בירושלמי שם, מאן תנא סימניות, ר' יוסי היא וכי הירושלמי סבירא לה דיסימניות הוא מלשון סימן, ורוצה לומר, שני סימנים בעלמא מורים על איזה ענין, וכמו שפרש רב האי גאון, הובא במגיד משנה, עין שם בקרבן עדה, ועל זה קאמר ר' יוסי היא דסבירא לה דחיוב כותב הוא משום רושם, ואפלו על שתי שריטות בעלמא חיוב, ואחר כך קאמר, מהו בכל לשון, אפלו אלה אלקא. ואם הפרוש בדבריו, אם כן המשנה סותר את עצמו, דרישא משתי סימניות דר' יוסי, ומה שאמר בכל לשון והכונה על אשורית וינתי לאו ר' יוסי היא, דלרבי יוסי ודאי חיוב בכל לשון, דלא גרע מרושם בעלמא דמחוב ר' יוסי, וגם דבריו הירושלמי דבתר זה מברר את דברי ר' יוסי, עין שם, ואיך נאמר דבתחלה מירי לר' יוסי ובסוף לר' יוסי, ובאמצע מפסיק הירושלמי וקאמר שלא אלקא דר' יוסי, ובפרט גם כן צריך גדול אפשר דיש להקל. ועין לעיל בסימן רעו סעיף ב בהג"ה: יב (מח) על אבדה. שמי שזיודע בה כבא ויגיד, לה השבת אבדה מצוה, ולומר למי שזיודע ממנה שישכנה, גם זה הוא בכלל חפצי שמים ושרי. ונהגו להכריז גם על אבדת אינו יהודי מפני דרכי שלום, ובמקום סכנה פשיטא דשרי, וכתבו האחרונים דהוא הדין דמתר להכריז בשבת על גנבה: (מט) אפלו וכו'. שלא יוכל המשיב להשיב היום, אפלו הכי מתר, כדי לפרסם הענין בשבת, שהוא זמן כנופיא לרבים: (נ) תרמי צבור. והוא הדין לט אם נדוהו בחלום מתירין לו בשבת, דצריך שבת הוא דלא לשתיה בגדויו:

שער הציון

אברהם בשם הריב"ש, גם כן דחה אותה האלה רבה, עין שם: לו. מגן אברהם ושאר אחרונים: יב. לו. בית יוסף: לח. אחרונים: לט. נכסת הגרולה:

ט. לג. מגן אברהם ושאר אחרונים: י. לד. מגן אברהם לקמן בסימן שכה סעיף ג: יא. לה. הגהות אשרי בשם אור זרוע, והוא הירושלמי דמועד קטן פרק ב. ומה שכתב מהגן

ב. יולדת שנוסעת עם לוי וכנ"ל, כגון עם בעלה, אסור לעוד אדם להצטרף גם לנסיעה, אה"כ יש צורך לכך מחמת מצבה המסוכן, כגון שזריכה גם לאמה משום יתובי דעתה לפי מצבה המסוכן של היולדת, או לאציה שיעזור בהחלטה כשיש צורך בזה, מ"מ הכל לפי הענין.

ג. וכן חולה שנמצא במצב של חוסר הכרה, מותר וצריך להצטרף עימו כשצריך לנסוע בשבת לבית החולים וכנ"ל. ואם לא נמצא עימו אף אחד ממשפחתו, מותר להודיע בשבת אף ע"י חילול שבת למשפחתו על מצבו ושיצאו לשהות עימו, ובפרט שיקבל טיפול טוב יותר כשיש שם מצני משפחתו.

ד. בעל שהוא כהן, ואשתו היולדת נמצאת בבית חולים שיש בו חשש של טומאת כהנים, אם יש צורך לראות שכל עניני היולדת מסודרים על הצד הטוב צענין הכלתה ורפואתה, ואין אדם שאינו כהן שיכול לעשות זאת כמו בעלה, מותר לבעל הכהן להכנס שם פעם אחת להתעניין בהנ"ל, ע"ע בעמ' רפז.

ה. וכן אם היולדת עוברת ניתוח מותר לבעלה לשהות בבית החולים עד שתצא מחדר ההתאוששות וידבר עימה.

ו. ודע דה"ה חולה שיש בו סכנה שנצרך לנסוע בשבת לרופא או לבית חולים, יש ללוותו אף בשבת, וכנ"ל לענין יולדת, דכל אדם שנמצא בסכנה יש בו משום יתובי דעתא, וגם משום הסכנה וכנ"ל.

ד

• ודע דהתירא דיתובי דעתא לחלל עליה את השבת, אינו כולל כל דאגה או חסרון של יתובי דעתא של היולדת, אלא רק ענינים הנוגעים לטיפול במצבה המסוכן, ובזה מצינו שאף שבאמת אין צריכה אור ומטפלים בה

כראוי, מ"מ כל שהיא מודאגת שמא לא מטפלים בה כראוי מותר להדליק לה האור כדי ליישב דעתה, לחסרון ציטוב דעתה במצבה עלול לדרדר את מצבה ויכולה לצוא לידי סכנה, אבל אם היולדת דואגת ונמצאת בחוסר שלות הנפש מכל מיני דברים שאינם נוגעים ממש למצבה ולטיפול בסכנתה, זה אינו נכלל בהתירא דחילול שבת עבור יתובי דעתה המצואר בגמ' כדבר מוחלט, אה"כ רואים לפי הענין שזה פיקוח נפש.

ו'צבן יולדת שילדה ולד שמצבו מסוכן והעצירו אותו לבית חולים אחר ואמו מודאגת ממצבו, אסור לה לחלל שבת עבור התעניינות במצבו, אה"כ אמו יכולה להועיל בדרכי הטיפול בולדה. וכן הדבר מצוי באם יש כמה מצני המשפחה שנמצאים בסכנה ח"ו כגון אחרי תאונת דרכים וכל אחד נמצא בבית חולים אחר, אסור להם לחלל שבת להתעניין במצבם של בני משפחתם, ואין זה בכלל "יתובי דעתא". וכל שכן שאסור לחלל שבת ליסע בשבת לאיזה צדיק לצקש צרכה קודם הלידה ובכלל זה אין יתובי דעתא ליולדת, דכל זה אינו נכלל בהתירא דיתובי דעתא וכנ"ל, אה"כ רואים לפי הענין שזה פיקוח נפש.

קרוב לפיקוח נפש

בבמ"י גיטין [י] גרסינן, ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדציתהו צהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתציה לה למחר, תקף ליה עלמא [והיה ירא פן ימות ותזקק ליצם ואסור לטלטל גט בשבת ולמוסרו לה, רש"י], אתו לקמיה דרבא אמר להו זילו אמרו ליה ליקניה ניהליה לה הוא דוכתא דיתיב ציה גיטא ותיזיל איהו ותיחוד ותפתח [תסגור דלת החדר שיקנה לה לשום חזקה, רש"י] ותחזיק ציה. ובתוס' [יא] כתבו, דאסור לגרש בשבת

שער הציון

[י] ע"ז ע"ב: [יא] עירובין ע"א ע"א ד"ה ומהני:

יעשו כי אם בשינוי, דהיינו שיעשו באופן שונה מאשר בחול (פג) (וראה להלן סעיפים נו, סא, ופרק לח סעיף ג ועוד).

הענות
לדרישות
חולה מסוכן

● **כה.** כל דבר שהחולה המסוכן דורש אותו, והוא אינו נוגע ממש לרפואתו, אך יש בו כדי להפיס את דעתו או להרגיעו, אין לחלל עליו את השבת באיסור תורה (אלא בנסיבות המתוארות להלן בסעיף כו), אבל עושין אותו באיסור דרבנן * (גפ), וגם כאן, אם אפשר, לא יעשו כי אם בשינוי, דהיינו שיעשו באופן שונה מאשר בחול (וראה להלן פרק לח סעיף ג ועוד).

* וראה הערה בסעיף כג.

התחשבות
במצב הנפשי
של החולה

● **כו.** ישנם חולים מסוכנים שסיכוייהם להתגבר ולהבריא תלויים במצבם הנפשי. במקרים כאלה יש להקל לחלל את השבת גם באיסורי תורה בכל דבר אשר אם לא יעשוהו, יש חשש שמא תיטרף דעתו של החולה, למשל שיהיה בדכאון בשל חשש שאין מטפלים בו כראוי, ואפילו בדבר שהחולה עצמו אינו מבקשו (דפ) (וראה להלן סעיפים עג, פ, ופרק מ סעיפים כא, פב ועוד). ●

טיפול ללא
חילול שבת

● **כז.** מחללין את השבת להצלת חיי אדם רק כאשר אין אפשרות לעשות את הדבר באותה היעילות מבלי לחלל את השבת. אבל אם קיימת אפשרות לעשות זאת באופן המותר, אסור לחלל את השבת אלא-אם-כן יש לחשוש שעשייתו באופן המותר תגרום לעיכוב שעלול לסכן את החולה. וכן אם יעילות הטיפול באופן האסור טובה יותר מאשר באופן המותר, עושים באופן האסור ומחללין את השבת (פה) (וראה להלן סעיפים לח, סה, פג, ופרק לח סעיף ב ועוד).

(גפ) וכדלעיל הערה עט. ● (גפ) סי' שו סע' ט וע"ש במ"ב ס"ק מא, דמשמע דבכה"ג לא התירו אלא איסור אמירה לא"י, דקיל טפי, ועי"ש בערוה"ש סע' כ. אבל עיין בביאור הגר"א שמציין כמקור להלכה זו את הגמרא בב"ב קנו ב, וע"ש ברשב"ם ד"ה קונין, ושם היהודי עובר על איסור דרבנן, ועיין ספר מנורה הטהורה סי' שו בקני המנורה ס"ק יג, קצוה"ש סי' קלה בבדה"ש ס"ק א וילקוט הגרשוני על שו"ע סי' שו ס"ק ה. ועיין שו"ת שו"מ מהדו"ג ח"ב סי' קפ, דאפי' אין החושיב"ס מבקש שיכואו אליו, ג"כ מותר לעבור, אפי' היהודי בעצמו, על איסור דרבנן שיהנה מזה החושיב"ס, וכ"ה בשו"ת חלקת יעקב ח"א סי' סד, אלא דמסוף דבריו - בהביאו ראיה משבת קכח ב, אם היא היתה צריכה לנר וכו' - משמע דאפי' באיסורי תורה ג"כ התירו בכה"ג, ובזה יל"ע, שהרי לא מצינו דמחללין באיסורי תורה אלא במקום שנוגע ממש לרפואה, דומיא דהא דשבת הנ"ל כדי שחברותיה רואות ועושות לה, אבל בכה"ג כמו בני"ד לא מצינו. ועיין בנפש חיה על שו"ע סי' רעח שמביא ראיה מהרמב"ם פ"א מה' עכו"ם הי"א, דאפי' באיסורי תורה שרינן בכה"ג, והרי מבואר שם הי' דבלחישא יש איסור תורה, וכן מצאתי בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' רמה, ועיין גם ערוה"ש סי' שו סוסע' כ. ושמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל שתמה, וכי מותר להביא לו עתון או ספר-קריאה במקום שאין עירוב כדי להפיס דעתו של החולה, וצ"ע. (דפ) סי' של סע' א ובמ"ב ס"ק ג ובביה"ל ד"ה ומדליקין, ועי"ש בערוה"ש סע' ב, ועיין בזר זהב על או"ה סי' נט ס"ק ב, ועיין ברמב"ם הנ"ל, ...אע"פ שאין הדבר מועיל כלום. ומ"מ עושים לחושיב"ס דוקא למען הרגשתו הטובה של גופו, אבל אין עושים בשביל הרגשתו הנפשית, דא"כ יהיה מותר לחלל את השבת למענו אף בפתחת רדיו, להביא קרובים במכונית וכדו', אתמהא, ועיין בהערה הקודמת, ולהלן פמ"א סוף הערה ח. ● (פה) עיין סי' רעח בביה"ל ד"ה מותר, תפא"י שבת

ג •

ליווי יולדת וחוליה בנסיעה בשבת
כתב באיגרות החזו"א [ט] ... בענין נסיעת
 יולדת בשבת הדבר בהיפוך, מורו אני
 שיסעו עמה, עכ"ל.

ודע דהליווי היולדת או החולה לבית החולים,
 אינו רק מדין יתוצי דעתא, אלא מדין
 פיקוח נפש, שמה ינטרכו לעשות או להחליט
 דבר שצריך את עזרת הבעל [או בזמן הנסיעה
 או בהיותה בבית החולים]. אמנם לפעמים
 שהיולדת מפחדת לנסוע לבד או לשהות בבית
 החולים לבד ללא ליווי ודאי דאיכא זכה"ג גם
 משום יתוצי דעתא.

ומשום ב' הטעמים הנ"ל מותר לחלל שבת
 אפילו במלאכות דאורייתא, כגון
 לנסוע במכונית בשבת להביא את הבעל
 שנמצא במקום אחר, וכן אם היולדת נסעה
 לבדה, מותר אח"כ לבעל לנסוע אליה בשבת
 לבית החולים וכנ"ל.

עוד ענינים:

א. כשהיולדת אומרת שאינה צריכה
 שינטרפו אליה לנסיעה כי היא
 תסתדר לבד, הנה לטעמא דיתוצי דעתא
 אה"נ דאין לחלל שבת עבור זה, אך
 להטעם דמותר ללוות את היולדת מפני
 שאין להשאיר אדם שנמצא בסכנה כשהוא
 לבדו ושמא ינטרכו עזרה או איזה הכרעה
 וכנ"ל, ודאי אף שהיולדת אומרת שהיא
 תסתדר לבד מ"מ יש ליסוע עימה מהאי
 טעמא וכידוע שלפעמים הענינים משתנים
 לא לפי תוכנית היולדת.

וכגון ששרויה בחושך וחוששת שמחמת כן
 יכולה להסתכן מחללים עליה את שבת, ואפילו
 אם הרופא אומר שודאי החושך לא ישפיע
 עליה שתסתכן לא שומעים לו דקים לן
 דיולדת יכולה להסתכן מחמת שחושבת שלא
 מטפלים בה כראוי, וע"ז כתבו התוס' [הובא
 לעיל] דכל זה רק בעיני פחד, אבל חולה אם
 צריך לכול צויה"כ הרי לא יסתכן מחמת פחד,
 וצריך לעשות אומדנא אם וכמה צריך לחבול.

ובן חולה שיש בו סכנה שמטפלים בו
 רופאים מומחים למחלתו, ולפי
 האומדנא מטפלים בו כראוי, לא נצריכו
 לשכור לו רופאים יותר מומחים כדי שתתיישב
 דעתו יותר, דהוי כמו אכילה ציום כיפור
 דסגי באומדנא ולא חיישינן שיסתכן מחמת
 חוסר יתוצי דעתא, אלא"כ הוא צמנצ שאין לו
 אימון ברופאים וכיוצ"ב וכדלעיל דאז אף
 דידיעין דמטפלין בו כראוי, יש זכה"ג יתוצי
 דעתא דעושים לו רצונו עד שלא יפחד ויקסתכן
 מחששו שלא מטפלים בו כראוי [ז].

הקשה המג"א על הא דמדליקין ליולדת
 קומא את הנר [ח], דיאמרו בפניה
 שהדליקו הנר ותתיישב דעתה, ותירך, ואפשר
 דמ"מ היא רואה מראה הנר, א"ג, תוכל לנסות
 להראות להם אצבע או ב' אם ידעו וכו', עכ"ל.
פירושו: דחיישינן שמא תנסה אותם ותצין
 שרימוה קודם, ומחמת כן לא יהיה
 לה אימון בהם ותוכל לבוא לידי סכנה שלא
 תאמין להם שעושים מה שמצקשת. וחזינן
 מכאן שאסור לרמות את היולדת שאם תרגיש
 בזה יכולה להסתכן וכנ"ל.

שער הציזון

[ז] ודע עוד דכשם שמזויים אנו לדאוג ליתוצי דעתא, כל שכן שאין לגרום לחולה שיש בו סכנה או
 ליולדת חוסר יתוצי דעתא, ולכן אם יודעים שאם יאמרו לחולה את תומר סכנתו, או כמה סיכויים יש לו להיות
 לפי דעת הרופאים, וזה יכול לגרום לו לפחד, פשיטא שאסור להפחידו, ויש לידע מה יש לומר לו, והיאך לומר
 לו, ובעין מש"כ בשו"ע יו"ד סי' של"ח סעיף א', נטה למות אומרים לו התודה, ואומרים לו הרבה התודו ולא
 מתו, והרבה שלא התודו ומתו, ובשכר שאתה מתודה אתה חי, עיי"ש, שרואים מכאן שצריך לדעת היאך לומר
 לו ומה לומר לו באופן שידע מה שצריך לדעת ולא יפחד וירמע: [ח] שם: [ט] ח"א קמ"א:

כראוי, מ"מ כל שהיא מודאגת שמא לא מטפלים בה כראוי מותר להדליק לה האור כדי ליישב דעתה, דחסרון זישוב דעתה במצבה עלול לדרדר את מצבה ויכולה לצוא לידי סכנה, אבל אם היולדת דואגת ונמצאת בחוסר שלות הנפש מכל מיני דברים שאינם נוגעים ממש למצבה ולטיפול בסכנתה, זה אינו נכלל בהתירא דחילול שבת עבור יתובי דעתה המצואר בגמ' כדבר מוחלט, אלא"כ רואים לפי הענין שזה פיקוח נפש.

ו'בן יולדת שילדה ולד שמצבו מסוכן והעצירו אותו לבית חולים אחר ואמו מודאגת ממצבו, אסור לה לחלל שבת עבור התעניינות במצבו, אלא"כ אמו יכולה להועיל בדרכי הטיפול בזלדה. וכן הדבר מצוי באם יש כמה מצבי המשפחה שנמצאים בסכנה ח"ו כגון אחרי תאונת דרכים וכל אחד נמצא בבית חולים אחר, אסור להם לחלל שבת להתעניין במצבם של בני משפחתם, ואין זה בכלל "יתובי דעתא". וכל שכן שאסור לחלל שבת ליסע בשבת לאיזה לדיק לבקש צרכה קודם הלידה ובלא זה אין יתובי דעתא ליולדת, דכל זה אינו נכלל בהתירא דיתובי דעתא וכנ"ל, אלא"כ רואים לפי הענין שזה פיקוח נפש.

קרוב לפיקוח נפש

בבב גיטין [י] גרסינן, ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדציתהו צהדי פניא דמעלי שבתא ולא הספיק למיתציה לה למחר, תקף ליה עלמא [והיה ירא פן ימות ותזקק ליצם ואסור לטלטל גט בשבת ולמוסרו לה, רש"י], אתו לקמיה דרבא אמר להו זילו אמרו ליה ליקניה ניהליה לה הוא דוכתא דיתיצ ציה גיטא ותיזיל איהו ותיחוד ותפתח [תסגור דלת החדר שיקנה לה לשום חזקה, רש"י] ותחזיק ציה. ובתוס' [יא] כתבו, דאסור לגרש בשבת

ב. יולדת שנוסעת עם לוי וכנ"ל, כגון עם בעלה, אסור לעוד אדם להצטרף גם לנסיעה, אלא"כ יש צורך לכך מחמת מצבה המסוכן, כגון שצריכה גם לאמה משום יתובי דעתה לפי מצבה המסוכן של היולדת, או לאציה שיעזור בהחלטה כשיש צורך בזה, מ"מ הכל לפי הענין. •

ג. וכן חולה שנמצא במצב של חוסר הכרה, מותר וצריך להצטרף עימו כשצריך לנסוע בשבת לבית החולים וכנ"ל. ואם לא נמצא עימו אף אחד ממשפחתו, מותר להודיע בשבת אף ע"י חילול שבת למשפחתו על מצבו ושיצואו לשהות עימו, ובפרט שיקבל טיפול טוב יותר כשיש עם מצבי משפחתו.

ד. בעל שהוא כהן, ואשתו היולדת נמצאת בבית חולים שיש בו חשש של טומאת כהנים, אם יש צורך לראות שכל עניני היולדת מסודרים על הצד הטוב צענין הצלתה ורפואתה, ואין אדם שאינו כהן שיכול לעשות זאת כמו בעלה, מותר לבעל הכהן להכנס עם פעם אחת להתעניין בהנ"ל, ע"ע צעמ' רפז. ה. וכן אם היולדת עוצרת ניתוח מותר לבעלה לשהות בבית החולים עד שתצא מחדר ההתאוששות וידבר עימה.

ו. ודע דה"ה חולה שיש בו סכנה שנצרך לנסוע בשבת לרופא או לבית חולים, יש ללוותו אף בשבת, וכנ"ל לענין יולדת, דכל אדם שנמצא בסכנה יש בו משום יתובי דעתא, וגם משום הסכנה וכנ"ל.

ד

ודע דהתירא דיתובי דעתא לחלל עליה את השבת, אינו כולל כל דאגה או חסרון של יתובי דעתא של היולדת, אלא רק ענינים הנוגעים לטיפול במצבה המסוכן, ובה מצינו שאף שבאמת אין צריכה אור ומטפלים בה

שער הציון

[י] ע"ז ע"ב: [יא] עירובין ע"א ע"א ד"ה ומהני: